

ЗВІТ
про проведення міжнародного семінару з експортного контролю за
передачами технологій
(м. Київ, 15-16 березня 2011 р.)

15 – 16 березня 2011 року у м. Києві в рамках співробітництва Державної служби експортного контролю України з Міністерством енергетики Сполучених Штатів Америки проведено **міжнародний семінар з питань експортного контролю за передачами технологій** за організаційної підтримки Науково-технічного центру експорту та імпорту спеціальних технологій, техніки та матеріалів (НТЦ).

У семінарі взяли участь представники Державної служби експортного контролю України, державних установ, відомств, наукових організацій, провідних промислових підприємств України, Міністерства Енергетики США, Аргонської Національної Лабораторії та Міністерства

внутрішньої безпеки США.

Основною метою семінару було ознайомлення фахівців підприємств та установ України, діяльність яких пов'язана зі сферою міжнародних передач контрольованих товарів, з положеннями законодавства у сфері трансферу технологій, контролю за невідчутними передачами технологій, процедурами ліцензування невідчутних передач технологій, а також з основами впровадження та вдосконалення систем внутрішньофірмового експортного контролю на підприємствах.

Привітальні виступи:

Олександр Сівер, директор НТЦ, розкрив мету та цілі семінару, проінформував учасників щодо спонсорів заходу та висловив подяку американським колегам за багаторічну допомогу в організації та проведенні навчальних заходів та конференцій з питань нерозповсюдження та експортного контролю.

Річард Теллі, представник Міністерства Енергетики США, вказав на найбільш цікаві питання порядку денного, серед яких контроль за

невідчутними передачами технологій, а саме за передачами ноу-хау та програмного забезпечення.

Заступник Голови Держекспортконтролю **Полянський В.В.**, наголосив на тому, що система

експортного контролю України є не менш ефективною, ніж в інших країнах. Вона забезпечує неухильне дотримання нашої державою своїх міжнародних зобов'язань, які випливають із членства України в ООН, ОБСЄ та участі у всіх режимах нерозповсюдження. І варто відмітити, що ця система є не лише обмежувальною, а і такою, яка **максимально сприяє вітчизняним виробникам у здійсненні ними законної зовнішньоекономічної діяльності**. Було звернуто увагу на те, що в умовах глобалізації та збільшення обсягів трансферу технологій виникає нагальна потреба попередження загроз несанкціонованого витоку чутливих технологій, насамперед до терористичних та інших злочинних угруповань, які можуть використати їх у протиправних цілях. Саме тому питання контролю за передачами технологій набуло актуальності. На сьогодні все ще існує проблема правильної ідентифікації товару. Варто також приділити додаткової уваги питанню контролю за невідчутними передачами технологій, які є важко контрольованими і потребують системного аналізу. Усунення таких слабких місць у державній системі експортного контролю потребуватиме прийняття організаційно-структурних рішень та внесення змін до чинного законодавства. На завершення Віктор Полянський висловив сподівання, що обмін досвідом у ході семінару надасть позитивного імпульсу для вирішення завдання щодо подальшого вдосконалення експортного контролю за міжнародними передачами технологій.

Голова Громадської Ради при Держекспортконтролі **Гришуткін О.М.**, зробив короткий **історичний огляд становлення національної системи експортного контролю в Україні**, проаналізував історичні етапи розвитку українського законодавства та звернув особливу увагу на актуальність і своєчасність змін, внесених до Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання».

Економічна криза спонукає до переосмислення суті функціонування всієї системи експортного контролю. Сьогодні вбачається, що “надмірна” регуляція не підвищує рівень міжнародної безпеки, а призводить до стримування економічного розвитку і економічних втрат.

Таким чином, **прийняті у 2010 році зміни до Закону України „Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання”** обумовлюються:

- потребою реагування на зміни міжнародної обстановки;
- підтримкою міжнародного миру та безпеки;
- сприянням економічному розвитку держави та національним експортерам в період кризи;
- переходом від моделі “жорсткого” контролю до моделі “необхідного та достатнього” контролю;
- удосконаленням системи правозастосування.

Зміни до Закону створюватимуть законодавче підґрунтя для:

введення норм, що дозволяють конкретизувати обсяги контролю залежно від груп товарів та видів їх міжнародних передач;

здійснення поміркованих заходів дерегуляції в межах, що не суперечать міжнародним зобов'язанням та цілям міжнародної безпеки;

вдосконалення процедур розгляду заяв суб'єктів, введення граничних термінів та критеріїв відмов;

підвищення ефективності заходів правозастосування;

підвищення відповідальності експортерів;

змін до кримінального та адміністративного кодексів;

підвищення ефективності контролю та створення досконалих механізмів сприяння міжнародному миру та безпеці;

поступового переходу до процедур контролю, що відповідатимуть практиці країн ЄС;

впровадження у національну практику контрольного списку ЄС щодо товарів подвійного використання;

поступового впровадження інформаційних технологій у процес експортного контролю, що дозволить докорінно зменшити документообіг.

Зміни, внесені новим Законом України стосуються:

уточнення кола суб'єктів, які можуть звертатися за дозвільними документами до Держекспортконтролю;

поступового переходу до процедур експортного контролю, що відповідають практиці країн Європейської спільноти;

здійснення поміркованих заходів дерегуляції в межах, що забезпечують виконання прийнятих Україною міжнародних зобов'язань;

розмежування сфери дії Закону із сферою дії дозвільної системи МВС України;

вдосконалення процедур розгляду заяв суб'єктів;

вдосконалення системи правозастосування.

За словами О.М. Гришуткіна, впроваджені зміни надали змогу гармонізувати Закон України „Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання” з нинішніми вимогами і реаліями, виключити зайві процедури контролю, але в межах своїх міжнародних зобов'язань.

Виступ Директора Департаменту інноваційної політики Державного агентства з питань науки, інновацій та інформації України **Шовкалюка В.С.**, був присвячений важливості попередження несанкціонованих передач технологій та визначенню місця процедур експортного контролю в цьому процесі.

Пан Шовкалюк наголосив на потребі балансу між двома напрямками діяльності держави. За його словами, з одного боку, **важливо забезпечувати максимально можливий рівень експортних поставок високих технологій з метою одержання надходжень до бюджету, з іншого - дотримуватись прийнятих міжнародних зобов'язань щодо нерозповсюдження.**

Виходячи із існуючої загрози незаконних передач технології та важливості вжиття заходів для її попередження, увагу слухачів було звернуто на необхідність глибокого вивчення об'єкту контролю, розуміння його суті, учасників процесу, процесів передачі, прав та обов'язків сторін.

Загальні засади правового регулювання діяльності в сфері трансферу технологій визначені в Цивільному кодексі України. Цей документ визначає об'єкти, суб'єкти права інтелектуальної власності, порядок їх взаємодії та основні умови передачі прав інтелектуальної власності.

Одним з головних актів, яким визначаються умови здійснення діяльності у сфері трансферу технологій є Закон України „Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій”

Суб'єктами трансферу технологій визначено центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки (далі - уповноважений орган), а також інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, які беруть участь у закупівлі, передачі та/або використанні технологій (Стаття 3).

Центральні органи виконавчої влади, що провадять згідно з їх положеннями наукову та науково-технічну діяльність, Національна та галузеві академії наук, у складі яких перебувають науково-виробничі об'єднання, підприємства, установи і організації, технологічні парки, які можуть створювати і/або використовувати технології та їх складові мають забезпечувати дотримання вимог міжнародних договорів України щодо запобігання техногенному ризику, поширенню потенційно небезпечних технологій та стосовно екологічної безпеки технологій. У разі потреби на підприємствах можуть створюватися **підрозділи з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності.**

Обов'язковою є державна експертиза технологій, за результатами якої приймається рішення про державну реєстрацію договорів про їх трансфер (Стаття 13) або про відмову в реєстрації.

З метою надання права на здійснення посередницької діяльності у сфері трансферу технологій передбачена державна акредитація фізичних та юридичних осіб (Стаття 15).

Таким чином, **під час передачі технологій, крім безпосереднього їх трансферу, має здійснюватися контроль за несанкціонованою їх передачею на різних рівнях.** Функції державних органів у сфері трансферу технологій передбачені у Розділі II ст. 6-10 Закону.

З викладеного вище доповідач робить висновок, що даний Закон регулює тільки ту діяльність, яка оформлюється договором, а отже не стосується найбільш проблемного питання невідчутних передач технологій.

Ешлі Фулленвайдер, представник Аргонської національної Лабораторії Міністерства енергетики США у своєму виступі представила **багатосторонні та американські засоби контролю за технологіями.** Пані Фулленвайдер відзначила, що системи експортного контролю США і України відрізняються, українська система є складнішою. На даному етапі відбувається реформування системи експортного контролю США.

Було наголошено, що контроль за технологіями є настільки ж важливим для ефективного функціонування системи експортного контролю, як і контроль за товарами стратегічного призначення.

Технологією є спеціальна інформація, що необхідна для розробки, виробництва або використання продукту. Вона може приймати численні форми (може надаватися у формі «технічних даних» або «технічної допомоги») і відповідає на питання «як?» або «чому?».

На необхідність контролю за технологіями вказують і організації міжнародних режимів експортного контролю „Вассенаарська домовленість”, „Група ядерних постачальників”, „Австралійська група” та „Режим контролю за ракетними технологіями”.

Зміни, внесені до керівних документів режимів стосуються тверджень, що передача технології будь-яким чином, в тому числі, невідчутними засобами (в усній формі, електронному вигляді, тощо) підлягає контролю (АГ); враховуючи ризик терористичних атак, постачальники повинні контролювати технології проектування, конструювання та експлуатації пускового обладнання, та звертати увагу імпортерів на необхідність таких дій (ГЯП), експортний контроль охоплює передачі технології, необхідної для розробки, виробництва або використання товарів (ВД) тощо.

Це свідчить про зростання уваги до питання контролю технологій, в тому числі до їх невідчутних передач.

Ознайомлюючи слухачів з підходом США до контролю технологій Пані Фулленвайдер зазначила, що технології, пов'язані з ТПВ, контролюються відповідно до відповідних **Правил експортного контролю (ПЕК)** Міністерства торгівлі США. Формулювання в ПЕК в основному аналогічні формулюванням у Вассенаарській домовленості. Повноваження на передачу деяких технологій є компетенцією різних органів виконавчої влади. Наприклад, Міністерство енергетики має повноваження на передачу технології, пов'язаної з виробництвом спеціальних ядерних матеріалів (Зведення федеральних нормативних актів 10, частина 810). Технології, які не підлягають під ПЕК: загальнодоступна інформація (ПЕК 734.7), фундаментальні дослідження (ПЕК 734.8), навчальна інформація (ПЕК 734.9) та патентна інформація (ПЕК 734.10).

При передачі технології потрібно отримати ліцензію. Її отримання залежить від висновків численних органів, в тому числі Міністерства торгівлі. Для прийняття правильного рішення важливою є оцінка ризику заявок на отримання ліцензії. Під час проведення експертизи ідентифікують технологію, перевіряють посередників, кінцевого споживача, чи заявлена діяльність кінцевого споживача відповідає дійсності, чи має кінцевий споживач зв'язки з особами, які можуть представляти загрозу, чи є країна

призначення «проблемною», чи має кінцевий споживач систему внутрішньофірмового експортного контролю, перевіряють відмови. Всі ці заходи покликані знизити ризики і загрози.

На завершення пані Фулленвайдер підкреслила, що контроль за передачами технологій є складним процесом. **Подальше тісне співробітництво та обмін досвідом сприятимуть розумінню цього процесу та вдосконаленню систем експортного контролю обох країн.**

Підходи України до контролю за передачами технологій презентував начальник відділу Держекспортконтролю **Переверзєв О.А.** Він чітко визначив, передача яких технологій контролюється та основні засади такого контролю.

Серед іншого, пан Переверзєв зауважив, що **контролю підлягають технічні дані та технічна допомога.** Не підлягають контролю загальнодоступна технологія та фундаментальне наукове дослідження. Обмеження, які випливають з авторського права, не виключають технологію із “загальнодоступних”. При цьому важливо, щоб в контракті були прописані права інтелектуальної власності, наявність чи відсутність субсидіювання.

Худецький І.Ю.,

провідний науковий співробітник Інституту електрозварювання ім. Є.О.Патона, у своїй презентації продемонстрував цілі та напрями залучення наукових установ до контролю за передачами технологій.

На його думку, існуюча система взаємодії

Держекспортконтролю та наукових установ дозволяє попередити несанкціоновану передачу технологій.

Залучення фахівців-експертів наукових установ для участі у вирішенні питань у галузі державного експортного контролю за передачами технологій дозволить вдосконалити роботу існуючої системи за такими напрямками:

- проведення експертизи;
- опрацювання питань, що розглядаються в рамках міжнародних режимів експортного контролю;
- використання специфічних фахових знань у відповідних галузях;
- надання рекомендацій стосовно необхідності та доцільності встановлення контролю за новими (модифікованими) технологіями або змін до обсягу контролю.

Передача технології може відбутися в усній формі за допомогою всього кількох слів між фахівцями. Тому експерти повинні досконально аналізувати кожну технологію, щоб не було передач у зв'язку з «незнанням». З метою попередження незаконного витоку технологій з України, доцільним є створення системи професійної адаптації, конверсії працівників.

На завершення пан Худецький підкреслив важливість наявності систем внутрішньофірмового експортного контролю у наукових закладах, які покликані ефективно запобігати можливості несанкціонованого розповсюдження технологій та дозволяють попередити невідчутні передачі технологій.

Едвард Фокс, представник Аргонської національної лабораторії, розповів про особливості і досвід організації контролю за передбачуваним експортом в Сполучених Штатах Америки.

На цей час США - єдина країна, що **здійснює контроль за передбачуваним експортом** на відміну від інших країн, що більшою мірою покладаються на візові процедури, інформацію розвідки та заходи з контролю комерційної інтелектуальної власності, ніж на формальний режим ліцензування передбачуваного експорту.

Тому, як наслідок, на відміну від інших практичних методів контролю за експортом, зміни у політиці США щодо передбачуваного експорту можуть впроваджуватися в односторонньому порядку, на розсуд США.

США, як одна з найбільш технологічно розвинутих країн, вимушена зважувати усі ризики нанесення шкоди і прогнозувати (передбачувати) несанкціонований експорт (виток) наукових ідей, технологій чи програмного забезпечення що перебувають під контролем держави за кордон і можуть бути спрямованими на розвиток програм озброєння в процесі:

відвідування іноземцями національних наукових лабораторій;

залучення іноземних громадян до конкретної науково-дослідної та виробничої діяльності;

виконання спільних досліджень іноземними студентами або науковцями;

прийому іноземних науковців.

Правила експортного контролю (ПЕК, англ. EAR – Export Administration Regulations), що діють в США враховують ці особливості.

Програма передбачуваного експорту, що діє в Сполучених Штатах з 1994 року, є механізмом запобігання потрапляння таємних технологій подвійного призначення підозрілим кінцевим користувачам.

Процес видачі ліцензій на передбачуваний експорт, що впроваджено в США, полягає у детальному вивченні інформації, викладеної в наступних документах (листах – роз'ясненнях, які надаються експортером:

особи усіх учасників операції;

точне розташування проекту, де буде використовуватись технологія чи програмне забезпечення;

тип технології чи програмного забезпечення;

форма, у якій будуть передаватися дані чи програмне забезпечення;

призначення, в якому будуть застосовуватися дані чи програмне забезпечення;

пояснення процесу, продукту, розміру та продуктивності усіх позицій, що виготовлятимуться з використанням технології або програмного забезпечення, або інший «технічний опис»;

наявність аналогічної іноземної технології чи програмного забезпечення за кордоном;

план заявника щодо внутрішньофірмового контролю за технологією.

Пан Фокс також відзначив позитивну роботу **Дорадчого комітету з питань передбачуваного експорту (DEAC)**, який було сформовано у 2006 році для підтримання постійного діалогу між промисловістю, науковим співтовариством та урядом у питаннях експортного контролю, який, однак, поступово втрачає свої позиції, оскільки передові дослідження у сфері технологій потенційного подвійного призначення, як правило, здійснюються у приватному секторі. В цьому секторі правила, пов'язані з контролем так званого „передбачуваного” експорту (передачі на території США), в багатьох випадках невідомі значному числу наукових та промислових організацій.

Тому DEAC виступає з ініціативою замінити діючий процес дотримання правил передбачуваного експорту на нову спрощену систему, яка б сприяла зміцненню національної безпеки та посиленню економічної конкурентноздатності Америки. Серед основних критеріїв визначено:

новий процес повинен ґрунтуватись на невеликому переліку технологій з найбільшими військовими застосуваннями чи наслідками;

запровадження списку «надійних організацій»;

критерії визначення лояльності та національної приналежності іноземного громадянина повинні враховувати країну народження;

спрощення норм та формування нових правил передачі технологій.

Карпов Є.П., представник Державного космічного агентства України, презентував роль і місце Агентства в системі експортного контролю України, а також діяльність підприємств України космічної сфери з реалізації таких проектів як **“Морський старт”**, **“Наземний старт”**, **конверсійний проект “Дніпро”** та

“Циклон-4” (для реалізації спільного проекту з Бразилією).

Темою виступу **Наквашкіна О.С.** була практика ДАХК "Артем" щодо міжнародних передач технологій, які підлягають експортному контролю. Зокрема, доповідач розповів про існуючу на сьогодні взаємодію підрозділів холдингу в процесі планування і здійснення **зовнішньоекономічних операцій, функціонування на підприємстві системи**

внутрішньофірмового експортного контролю. Впроваджений на ДАХК "Артем" алгоритм експортного контролю при передачі технологій включає в себе:

- вивчення ринку, партнерів, і ризиків здійснення експортних операцій;

- підготовку керівництву компанії аналітичних довідок щодо можливих ризиків;

- підписання контрактів з чіткою схемою етапів передачі технології;

- контроль передачі технології державними органами;

- комплексний контроль міжнародної передачі та кінцевого використання технології підприємством-імпортером.

При цьому, за кожним етапом зовнішньоекономічних операцій жорстко прописані конкретні заходи контролю.

На його думку, організована спільно з Держекспортконтролем система внутрішньофірмового експортного контролю на сьогодні діє досить ефективно і є запорукою унеможливлення будь-яких несанкціонованих передач технологій.

У другому виступі **Ешлі Фулленвайдер** представила систему внутрішньофірмового експортного контролю, впроваджену в Національних Лабораторіях Міністерства Енергетики США.

Для ознайомлення присутніх на початку доповіді була представлена загальна інформація про Аргонську лабораторію та її функції.

Аргонська лабораторія є найстарішою (1946 р.) і одним з найбільших дослідних центрів МЕ США. Лабораторія - прямий нащадок металургійної лабораторії Чиказького університету (перша в світі контрольована ядерна ланцюгова реакція). Після Другої світової війни місією лабораторії стала розробка ядерних реакторів в мирних цілях. З часом наукова-дослідницька діяльність Аргонської лабораторії поширилась на багато інших галузей науки, інжинірингу та технології, пов'язані з зовнішньою діяльністю.

Наявність **системи внутрішньофірмового експортного контролю** є необхідною умовою як для комерційних підприємств, так і для державних організацій, таких як національні лабораторії. Найважливіша мета такої системи полягає в запобіганні ведення справ зі сторонами, які не мають повноважень.

Належне функціонування системи забезпечує:

- систематичне дотримання законодавства, в результаті чого зменшується кількість порушень, зростає авторитет компанії як відповідального торговельного партнера, що відповідно впливає на імідж країни;

- полегшення та прискорення отримання експортних ліцензій;

- дотримання митних вимог;

- попередження випадкових порушень правил експортного контролю до моменту їх виникнення;

запобігання витоку секретних товарів та технологій.

Кожен працівник національної лабораторії МЕ США відіграє особисту роль в ефективному виконанні програми експортного контролю. Вагомими елементами у належному виконанні програми є: зобов'язання керівництва, відповідальний персонал, стандартні засоби роботи, перевірка замовлень, ведення обліку операцій, навчання з питань експортного контролю для всіх працівників, внутрішній та зовнішній аудит внутрішньої програми дотримання нормативних вимог, який проводиться Міністерством торгівлі та Міністерством енергетики, санкції за невиконання.

Усі заходи, які проводяться в національних лабораторіях Міністерства енергетики США, націлені на дотримання балансу між науковою відкритістю та національними інтересами.

В ході конференції своїм **досвідом щодо створення системи внутрішньofірмового експортного контролю** на ДП КБ «Південне» поділився **Короп В.М.**

Зокрема, ним були детально висвітлені заходи щодо створення нормативних і організаційних документів, електронних баз даних обліку і доступу до інформації стосовно контрактів (угод), стадій їх реалізації, які пов'язуються з дозвільними документами ДКАУ і Держекспортконтролю. Фактично на підприємстві проводиться глибокий **комплексний аналіз зовнішньоекономічних проектів, контрактів**. Під час презентації був представлений повний комплекс заходів організаційного, правового та інформаційного характеру, що впроваджені підприємством з метою чіткого дотримання законодавства в галузі експортного контролю. На думку фахівців, ця презентація як зразок впровадження найбільш повної і досконалої методології могла б бути рекомендована для реалізації на інших підприємствах, діяльність яких пов'язані з міжнародними передачами контрольованих товарів.

Одейчук М.П., к.т.н. представник Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» НАН України презентував тему: **технічна експертиза і контроль технологій в Україні**. Зокрема, ним було висвітлено питання залучення технічних експертів на різних стадіях проведення експертизи в галузі експортного контролю, на етапі розгляду заяв щодо надання дозволу або висновку на міжнародну передачу; під час розгляду пропозицій держав-учасників режимів ВД, ГЯП, РКРТ, АГ; під час розгляду пропозицій суб'єктів господарювання України або органів виконавчої влади.

Окремо зупинився на **методології проведення експертиз у сфері експортного контролю**. Дав роз'яснення щодо особливостей використання механізму попередньої ідентифікації товарів, продемонструвавши зразки документів, що надаються державними та недержавними експертами, привів статистичні дані стосовно задіяних суб'єктів недержавної експертизи в Україні станом на 2010р.

В ході свого виступу Одейчук М.П. акцентував увагу на **проблемних питаннях**, що існують у сфері експертизи, а саме:

питання компетентності незалежних експертних організацій;
невизнання результатів експертної діяльності українських експертних організацій та організацій інших держав СНД в інших країнах;

нерозуміння майже всіма суб'єктами господарювання важливої ролі незалежної експертизи для забезпечення успішного функціонування зовнішньоторговельних відносин;

створення системи Центрів ідентифікації товарів в Україні з наданням їм права проведення незалежної ідентифікаційної експертизи товарів і технологій для цілей експортного контролю, що є актуальним і дієвим механізмом для вдосконалення системи експортного контролю;

необхідність впорядкування системи відбору, підготовки і, особливо, підвищення кваліфікації технічних експертів для цілей попередньої ідентифікаційної експертизи в галузі експортного контролю.

Тему **контролю за невідчутними передачами технологій подвійного використання** продовжила представник Науково-технічного центру **Бовенко О.Я.**

На її думку актуалізація цієї проблеми пов'язана зі зростаючими темпами використання Інтернету; глобалізацією - поширенням спілкування вчених, науковців на міжнародному рівні; посиленням загрози тероризму.

Зважаючи на різноплановість способів невідчутних передач технологій, зокрема:

за допомогою електронних засобів зв'язку (Інтернет; електронна пошта; факс, телефон);

у формі технічної допомоги;

під час наукових конференцій і семінарів;

«передбачуваний експорт» тощо, ці напрямки повинні перебувати у полі зору експортного контролю.

Доповідачем було проведено аналогії і паралелі в деяких позиціях цієї проблеми, зафіксованих у чинному законодавстві України та нормативних документах ЄС (Регламент № 428/2009).

На основі цього була визначена доцільність:

внесення до Закону України „Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання” визначення термінів “експорт” та “експортер” стосовно невідчутних передач технологій за допомогою електронних засобів зв'язку;

деталізації поняття “розкриття технології іноземцю чи особі без громадянства”;

здійснення всебічного аналізу обґрунтованість віднесення до технічної допомоги технічної підтримки, пов'язаної з модифікацією та модернізацією систем, обладнання та їх компонентів.

У ході семінару **Едвард Фокс** висвітлив питання контролю за невідчутними передачами технологій в США.

Контроль за невідчутними передачами технологій було визначено «гарячою» темою в міжнародному та національному аспекті будь-якої країни. Пан Фокс перерахував можливі носії технологій, а саме ті, які відносяться до технічних даних, а також способи передачі невідчутних технологій, наприклад, під час закордонних відряджень, спільної науково-дослідної роботи, нарад, консультацій, презентацій, через Інтернет, електронну пошту, іноземним відвідувачам, у зв'язку з наймом іноземних працівників тощо. Проблема полягає в тому, що компанії все більше покладаються на електронні засоби зв'язку. При цьому виникає **питання відсутності кордонів та здійснення спостереження за такими передачами**. Залучення до цього процесу розвідувальних органів також не є простим, їй може знадобитися рішення суду для подальших дій. Може піднятися питання свободи слова, паролів, етапу, на якому потрібно видавати ліцензію тощо.

Міністерство енергетики США проводить численні перевірки для забезпечення належного контролю за невідчутними передачами технологій.

Технічна група та Група контролю за експортом при Міністерстві енергетики США здійснюють перевірку будь-якої запропонованої передачі технології з точки зору дотримання процедур експортного контролю. Під час такого огляду можна звернутися за консультацією до центрального офісу Міністерства енергетики США. При необхідності відповідний ліцензійний урядовий орган видає ліцензію.

Едвард Фокс відзначив важливість залучення експертів високої кваліфікації у процес пошуку засобів контролю за невідчутними передачами та необхідність співробітництва і обміну досвідом.

Гризодуб К.В., представник Міністерства закордонних справ

України, вказав на **пріоритетні напрямки діяльності у сфері експортного контролю України та проблемні питання контролю за експортом невідчутних технологій**.

Пріоритетним напрямком діяльності у сфері експортного контролю є приведення вітчизняної нормативно-правової бази у відповідність до європейських стандартів, вивчення можливості імплементації Кодексу поведінки ЄС стосовно торгівлі озброєнням до чинного законодавства. В контексті ключового пріоритету ЗЕД, а саме курс на євроінтеграцію, є процес гармонізації системи експортного контролю України з відповідними нормами та стандартами, які діють в рамках ЄС. **Вироблення спільної політики з ЄС у сфері експортного контролю сприятиме досягненню цілей задекларованих у Плані дій Україна – ЄС**, що надасть можливість просувати інтереси наших спеце�кспортерів на світовій арені.

Виконуючи взяті на себе зобов'язання в рамках Плану дій Україна - ЄС, Україна вже досягла значного прогресу у сфері зовнішньої політики та безпеки. Регулярно проводяться засідання в рамках Робочих груп Україна – Трійка ЄС з питань експортного контролю (COARM), з питань глобального нерозповсюдження та роззброєння (CONOP/CODUN), з питань ОБСЄ (OSCE).

Україна намагається підтримати співробітництво з багатьма країнами з урахуванням позицій ЄС. Українська система експортного контролю відповідає всім міжнародним критеріям і сприяє підвищенню престижу України на міжнародній арені. Але посилення «жорсткості» та посилення «ефективності» вітчизняної системи експортного контролю не є тотожними поняттями.

Процес інтернаціоналізації обумовлює появу на міжнародному ринку ТПВ нових постачальників, що полегшує отримання виробів, знань, які можуть бути використані незаконним шляхом. Внаслідок цього, держава, на яку покладений контроль за технологіями має швидко реагувати на можливі загрози. Обмеження та санкції щодо передачі цих технологій мають торкнутись провідних виробників.

В умовах глобалізації в трансфері технологій збільшується частка саме невідчутних передач. Контроль за такими передачами є складним процесом, до якого треба залучати спеціальні підрозділи та спецслужби. Але, як вже було зазначено паном Фоксом, можна наштотуватися на свободу громадян. Для всебічного вивчення цього питання і пошуку ефективних засобів контролю за невідчутними передачами технологій, його потрібно виносити на міжнародні форуми.

Досвідом в частині правозастосування у галузі експорту озброєнь та технологій поділився **Джейсон Манікс** - помічник аташе у справах України, Консульство США, Франкфурт, Німеччина. Його презентація відображала функціональність розвідувального органу Міністерства національної безпеки США **ІСЕ**, до повноважень якого відносяться розслідування:

- контрабанди;
- відмивання грошей;
- питань національної безпеки;
- кримінально-імміграційних правопорушень;
- переправлення іноземців через кордон / торгівля людьми;
- імміграційного шахрайства.

ІСЕ також виконує функції Адміністративного органу для здійснення арештів та розслідування випадків, пов'язаних з іноземцями-нелегалами і недозволенним працевлаштуванням.

Джейсон Манікс також здійснив короткий огляд законодавства США, **Закону про контроль за експортом озброєнь (АЕСА)**, зокрема Розділу що контролює та регулює імпорту, експорт та транзит озброєнь та технологій і зобов'язує ІСЕ проводити кримінальне розслідування у таких сферах, як порушення ембарго, незаконна брокерська діяльність, злочинні змови тощо.

Комісаренко С.В., Академік НАН України, продемонстрував **останні тенденції сучасної біології та питання біологічної безпеки в Україні**, а саме: розвиток біо- і нанотехнологій, молекулярної біології і генетики.

Протягом останніх років було досягнуто значного прогресу в ідентифікації генів, порушення яких призводять до розвитку новоутворень. Були отримані Нобелівські премії у сфері експресії білків.

Розвиток біотехнологій породжує і біозагрози. Це - особливо небезпечні інфекції, а також захворювання, які викликаються патогенами, небезпечними з соціальної чи економічної точок зору: туберкульоз, ВІЛ-СНІД, гепатити, сальмонельоз, пандемії грипу тощо.

До біозагроз також відноситься свідоме чи несвідоме створення небезпечних мікроорганізмів чи токсинів або біологічно-активних речовин при проведенні біологічних досліджень, при біотехнологічній діяльності або у фармацевтичній чи харчовій промисловості. Свідоме створення або використання біозагроз проти людей, тварин чи рослин є основою біотероризму. Усім згаданим комплексом проблем - виявленням і попередженням розвитку біозагроз, а у випадку їх появи - і ефективною боротьбою з біозагрозами має опікуватися державна система біобезпеки. Така система зараз знаходиться у стані започаткування саме згідно з відповідним рішенням РНБО України.

Чамата З.О., представник НТЦ, та **Щербина М.В.**, головний спеціаліст відділу Держекспортконтролю, присвятили свій виступ особливостям контролю за товарами подвійного використання, що можуть бути використані у створенні хімічної та біологічної зброї.

Контроль товарів зазначеного напрямку здійснюється в рамках:

міжнародного режиму експортного контролю „Австралійська група”, Конвенції про заборону розробки, виробництва і застосування біологічної та токсинної зброї та про її знищення (КБТЗ);

Конвенції про заборону розробки, виробництва і застосування хімічної зброї та про її знищення (КХЗ);

Був зроблений короткий історичний огляд створення міжнародних режимів контролю за передачами ЗМЗ (хімічної та біологічної зброї) та визначені особливості класифікації та ідентифікації ТПВ хімічних та біологічних категорій.

Підводячи підсумки обговорень в рамках семінару, було визначено, що для ефективного функціонування системи експортного контролю, необхідно встановити однаковий контроль як за відчутними, так і за невідчутними передачами технологій. Контроль останніх є складним процесом. Вирішення питань контролю таких передач є нагальним завданням нормотворців. З метою зменшення ризику неконтрольованих передач було

визначено ряд заходів, впровадження яких дійсно є дієвими, а саме: важливу роль відіграє впровадження системи внутрішньофірмового експортного контролю на підприємствах, введення санкцій за порушення правил та процедур передач, внесення змін до чинного законодавства, обмін досвідом, залучення експертів високої кваліфікації, проведення навчань

фахівців, діяльність яких пов'язана з експортним контролем для зменшення ризику випадкових порушень та чітке визначення уповноваженого органу у сфері трансферу технологій.